

V. METODOLOGIJA KI OBJASNUVA ZA TABELI TE OD MONETARNI OT SEKTOR

Kriteriumi na dezagregirane na pobaruvavata i obvrskite:

Podatocite vo agregiraniot bilans na depozitivne banki i bilansot na Narodna banka na Republika Makedonija (NBRM) se dezagregirani soglasno sektorskiot i valutniot kriterium, kako i soglasno finansiskiot instrument vrz osnova na koj nastanuvaat opredeleni pobaruvava i obvrski. Podatocite vo prezentirani te bilansi se odnesuvaat na krajnite salda na krajot na referentniot period. Iznosite koi se denominirani vo stranska valuta se konvertiraat spored sredniot devizen kurs na denarot na krajot na referentniot period, soglasno indikativnata kursna lista na NBRM.

Vo sektorskata klasifikacija komitentite se rasporeduvaat vo dve osnovni grupi: rezidenti i nerezidenti. Vo ramkite na grupata rezidenti postojat pet sektori: nefinansiski pravni lica, dr`ava, banki i ostanati finansiski institucii, drugi komitenti i naselenie.

- Sektorot nefinansiski pravni lica opfa}a tri podsektori: javni nefinansiski pretprijatija, pretprijatija koi ne se organizirani kako javni, a se vo sopstvenost na Dr`avata vo obem pogolem od 50% i privatni pretprijatija.
- Sektorot dr`ava e dezagregiran na: centralna dr`avna vlast (Buxet i organi na centralna dr`avna vlast); institucii na centralna dr`avna vlast (Sudovi, Obvinitelstva); fondovi (fondovi na socijalno osiguruvawe i drugi fondovi i agencii); lokalna vlast; ustanovi na javen sektor (u~ilici, bolnici i sl.). Poslednite dva podsektori se nositeli na monetarnite agregati.
- Sektorot banki i drugi finansiski institucii go so~inuvaat pet podsektori:
  - Narodna banka na Republika Makedonija (monetarna vlast);
  - Depozitivni banki;
  - [tedilnici];
  - Osiguritelni kompanii vo koi se vku~uvaat dru{tva i zavodi koi vr{at raboti na osiguruvawe i reosiguruvawe, fond za osiguruvawe na depoziti, investicioni fondovi, finansiski institucii koi vr{at finansiski lizing i drugi finansiski uslugi;
  - Ostanati finansiski institucii vo koi se vku~uvaat instituciiite koi se zanimavaat so posreduvawe na pazarot na kapital, brokerski ku}i, klirin{ki ku}i, berza.
- Sektorot drugi komitenti vku~uva neprofitni i nefinansiski organizacii (organizacii so socijalno humanitaren karakter, stopanski komori, politi~ki partii, zdru`enija na gra|ani, verski zaednici, sindikati, crven krst).
- Sektorot naselenie opfa}a: naselenie i fizi~ki lica koi vr{at registrirana dejnost.

Vo biltenot se sretnuva nefinansiski i nebankarski sektor, koj pretstavuva kombinacija na del od prethodno navedenite sektori, odnosno opfa}a: nefinansiski pravni lica, naselenie, neprofitni i nefinansiski organizacii. Soglasno stepenot na razvienost na finansiskiot sistem vo Republika Makedonija, pod ostanati finansiski institucii vo biltenot se podrazbiraa: osiguritelni kompanii i [tedilnici].

Vo ramkite na grupata nerezidenti postoi sektor stranski lica koj opfa}a dva podsektori: stranski pravni i fizi~ki lica koi vr{at registrirana dejnost i banki od podra~jeto na porane{ na Jugoslaviya.

Tabela br.7 Bilans na depozitni te banki - Aktiva

Bilansot na depozitni te banki pretstavuva agregiran bilans na sredstvata i obvrskite na site depozitni banki¹.

Vo aktivata na bilansot na depozitni te banki vku~eni se: Likvidni sredstva; Depoziti kaj NBRM; Devizni sredstva; Pobaruvawa.

Likvidnite sredstva ja vku~uvaat smetkata na bankite kaj NBRM² i gotovina na bankite vo blagajna.

Depozitite na bankite kaj NBRM se odnesuvaat na efektite od instrumentite na monetarnata politika: zadol`itelna rezerva na bankite deponirana kaj NBRM, depoziti prodadeni na bankite na aukcija, blagajni~ki zapisi kupeni od NBRM.

Deviznite sredstva pretstavuvaat pobaruvawa od nerezidenti i vku~uvaat: zlato (zlato vo trezor na banka i zlato deponirano vo stranstvo), devizi i ~ekovi, devizni smetki vo stranstvo (redovni devizni smetki vo stranstvo i oro~eni devizni sredstva vo stranstvo), ostanati pobaruvawa (pobaruvawa vrz osnova na devizni nostro pokrieni akreditivi i garancii i vrz osnova na odobreni krediti) i dostasani nenaplateni pobaruvawa.

Pobaruvawata na bankite se klasificirani spored vidot (pobaruvawa vrz osnova na odobreni krediti, vrz osnova na hartii od vrednost, ostanati pobaruvawa i dostasani nenaplateni pobaruvawa), rokot (kratkoro~ni i dolgoro~ni), valutata (denarski i devizni) i sektorot na koj se odnesuvaat. Taka, od sektorski aspekt postojat: pobaruvawa od Dr`avata, pobaruvawa od nefinansiskiot i nebankarskiot sektor, me|ubankarski pobaruvawa i pobaruvawa od banki od biv{a SFRJ (se odnesuvaat na periodot pred monetarnoto osamostojuvawe na Republika Makedonija na 26.04.1992 godina).

Me|ubankarskite pobaruvawa gi opfa}aat interakciite pome|u bankarskite institucii, odnosno: krediti odobreni na drugi banki, depoziti deponirani kaj drugi banki, pobaruvawe od delovi na banki, pobaruvawa vrz osnova na emitirani hartii od vrednost od strana na drugi banki ili drugi finansiski institucii, ostanati pobaruvawa i dostasani nenaplateni pobaruvawa.

Vo kategorijata "ostanata aktiva" opfateni se: osnovni sredstva, presmetani nedostasani i dostasani kamati, somnitelni i sporni pobaruvawa vrz osnova na kamata, nadomesti i provizii i ostanato. Komponentite se sektorski i valutno dekomponirani.

Tabela br.8 Bilans na depozitni te banki - Pasiva

Vo pasivata na bilansot na depozitni banki vku~eni se obvrskite {to nastanuvaaat vrz osnova na: primeni depoziti, dobiени krediti, emitirani hartii od vrednost, kapitalni smetki i ostanata pasiva.

Depozitite se diferencirani na: depozitni pari (~iro i tekovni smetki), depoziti po viduvawe, oro~eni depoziti do edna godina, ograni~eni depoziti i oro~eni depoziti nad edna godina.

Kreditite vo pasivata na bilansot na depozitnite banki se odnesuvaat na sredstva koi bankite gi dobivaat od nebankarski institucii, ro~no diferencirani so rok na dostasuvawe do edna i nad edna godina.

Hartiite od vrednost se odnesuvaat na komercijalni hartii od vrednost emitirani od strana na finansiskite institucii vo funkcija na zajaknuvawe na vkupniot finansiski

---

¹ Pokraj depozitni te banki, do 31.05.2001 godina bilansot na depozitni banki ja vku~uva{e i Po{tenskata {tedilnica, koga {tedilnicata e transformirana vo Po{tenska banka i e sostaven del na bankarskiot sistem.

² Vo fevruari 2002 godina be{e izvz{eno spojuvawe na ~iro smetkata na bankite kaj NBRM i smetkata za zadol`itelna rezerva, vo smetka na bankite kaj NBRM.

potencijal. Vo bankarski ot sistem na Republika Makedonija dosega se emitirani samo depozitni sertifikati.

Obvrskite na depozitne te banki se sektorski dekomponirani na: obvrski kon Dr`avata (depozitni pari, depoziti po viduvawe, oro~eni i ograni~eni depoziti na Dr`avata), obvrski kon stranski lica (vrz osnova na depoziti, krediti ili instrumenti na nadvore{ en platen promet), pozajmuvawa od NBRM (krediti, kupeni depoziti na aukcija, ostanati obvrski vrz osnova na primeni avansi za otkup na efektivni stranski valuti, dostasani neizmireni obvrski), me|ubankarski obvrski (krediti zemeni od drugi banki, depoziti deponirani od drugi banki, obvrski kon delovi na banki, obvrski vrz osnova na emitirani hartii od vrednost).

Kapitalni te smetki go vku~uvaat osnova~ki ot kapital na bankata (vo pari~eni i nepari~eni oblik), rezervni ot fond na bankata, posebni fondovi (sredstva za zaedni~ka potro{ uva~ka), kako i vkupni te prihodi i rashodi na finansiska institucija.

Ostanata pasiva vku~uva: odli vi na sredstva vrz osnova na presmetana nedostasana kamata, dostasana kamata i ostanati odli vi. Ostanatata pasiva gi vku~uva i komisioni te smetki (aktivnosti na bankata vo ime i za smetka na drugi). Voedno, kategori i te prihodi, rashodi, dobi vka za raspredelba i ispravkata na razli~ni vidovi na bilansni pozicii imaat tretman na ostanati obvrski.

Posebna kategorija na obvrski pretstavuvaat obvrskite kon banki od porane{ na SFRJ nastanati pred monetarnoto osamostojuvawe (26.04.1992 godina), denominirani vo stranska valuta, vrz osnova na devizni ` i ro smetki na banki od porane{ na SFRJ.

Tabela br.9 Bilans na Narodna banka na Republika Makedonija-Aktiva

Aktivata na bilansot na NBRM gi vku~uva slednive kategorii: devizni sredstva, pobaruwawa i ostanata aktiva.

Devizni te sredstva na NBRM se sostojat od: monetarno zlato vo NBRM i zlato deponirano vo stranstvo, devizi vo forma na efektivni stranski pari, ~ekovi, preodna devizna smetka kaj ovlasteni banki, rezervnata pozicija vo MMF denominirana vo Specijalni Prava na Vle~ewe (SPV), depoziti na NBRM vo stranski banki, hartii od vrednost denominirani vo stranska valuta na stranski lica, plasmani vo devizi kaj me|unarodni finansiski institucii i ostanati devizni sredstva (devizni nostro pokrieni akreditivi i devizni nostro pokrieni garancii).

Pobaruwawata na NBRM od Dr`avata se odnesuvaat na odnositete so MMF (alokacija na SPV i pobaruwawa vrz osnova na replasirani krediti na MMF), pobaruwawa od Dr`avata vrz osnova na transakcii so stranstvo (eksterna smetka na Dr`avata³), kako i pobaruwawa vrz osnova na plasmani vo hartii od vrednost. Plasmanite vo hartii od vrednost pretstavuvaat specifi~na kategorija. Imeno, emisijata na ovie hartii od vrednost pretstavuva eden od mehanizmitete vo procesot na sanirawe na bankite, preku koja se izvr{ i prezemawe na lo{ite plasmani vo portfolioto na edna banka (Stopanska banka). Ovie hartii od vrednost se vo sopstvenost na Agencijata za sanacija na banki. Nivnoto amortizirawe se odviva vo sklad so sklu~eni ot dogovor pome|u Dr`avata i Centralnata banka.

Pobaruwawata na NBRM od banki i drugi finansiski institucii vku~uvaat: pobaruwawa po krediti, pobaruwawa po hartii od vrednost, ostanati pobaruwawa i dostasani, nenaplteni pobaruwawa. Pritoa, od aspekt na ro~nata struktura kredititete se dekomponirani na: kratkoro~ni krediti (reeskotni krediti, lombardni krediti, krediti dobi eni vrz osnova na aukcii) i dolgoro~ni (selektivni krediti nameneti za kreditirawe na agrarot - kratkoro~ni krediti koi so reformite vo monetarnata sfera, vo 1994 godina, kako kval itativen instrument za monetarno regul irawe se konvertirani vo dolgoro~ni).

---

³ Od juni 2003 godina eksternata smetka na dr`avata e zatvorena, so { to se zatvoreni i pobaruwawata i obvrskite na NBRM vrz osnova na transakcii na dr`avata so stranstvo.

Ostanatata aktiva vku-uva: osnovni sredstva, sredstva za posebni nameni i spored posebni propisi, zalih, prilivi vrz osnova na kamati, somnitelni i sporni pobaruwawa vrz osnova na kamata, nadomesti, kako i pobaruwawa od Narodna banka na porane{ nata SFRJ vrz osnova na konverzija na starata pari~na edinica (dinar) so pari~nata edinica na Republika Makedonija (denar).

Tabela br. 10 Bilans na Narodna banka na Republika Makedonija-Pasiva

Od strukturen aspekt, pasivata na bilansot na NBRM e sostavena od: primarni pari; zadol`itelna rezerva na denarski depoziti, reto<sup>4</sup> (utvrdenite stapki na zadol`itelna rezerva se primenuvaat na prose~nata mese~na sostojba na soodvetnite depoziti. Pri toa, primena e prose~en sistem na izdvojuwawe na zadol`itelna rezerva, spored koj bankite imaat mo`nost da gi koristat sredstvata na zadol`itelnata rezerva za odr`uwawe na dnevната likvidnost najmnogu do 60% od obvrskata); kupeni depoziti na aukcija; prodadeni blagajni~ki zapisi na aukcija; depoziti; devizni obvrski kon stranstvo (obvrskite na NBRM kon nerezidenti vrz osnova na ~ekovi i kreditni pisma vo devizi, kako i obvrskite po iskoristeni krediti od Mejunarodniot Monetaren Fond); depoziti na Dr`avata; obvrski kon Dr`avata vrz osnova na transakcii so stranstvo⁵; ostanata pasiva (izdvoena zadol`itelna rezerva na deviznite depoziti na bankite<sup>6</sup>, kapitalni smetki, odlivi vrz osnova na kamati - so sektorska distribucija na odlivite vrz osnova na dostasana kamata, neizvr`eni isplati vrz osnova na naplati vo stranstvo, privremeni uplati, obvrski kon Buxetot na Dr`avata, obvrski vrz osnova na devizni `iro smetki na doma{ni banki i dobiени krediti denominirani vo stranska valuta, obvrski kon dobavuva~i, obvrski vrz osnova na devizni rezervi, obvrski po drugi osnovi i za ostanati nameni, kako i obvrski za posebni nameni i spored posebni propisi i komisi onite smetki).

Tabela br.11 Najtesna definicija na primarni pari (M0)

Primarnite pari, spored najtesnata definicija gi vku-uvaat: gotovite pari vo optek⁷, smetkata na bankite kaj NBRM⁸ i gotovinata vo blagajna kaj bankite. Podatocite za gotovite pari vo optek se prezemaat od Direkcijata za trezorsko rabotewe pri NBRM, dodeka podatocite za dnevната likvidnost na bankite i { tedlnicite bazi raat na ni vni te dnevni izve{ tai dostaveni do NBRM.

Tabela br.12;13;14;15 i 16

Monetarnite agregati, kako zbir na finansiski instrumenti klasificirani soglasno stepenot na nivната likvidnost, se definirani na na~in kompatibilen so mejunarodno prifatene definicii i kriteriumi (soglasno metodologijata za monetarna i finansiska statistika na MMF, bazirana na Sistemot na nacionalni smetki, 1993). Depozitite vku~eni vo monetarnite agregati se odnesuvat na slednite sektori: nefinansiski pravni lica, naselenie, drugi finansiski institucii, javen sektor nositel na pari~na masa (lokalnata vlast i ustanovite na javniot sektor) i drugi komitenti- neprofitni nefinansiski institucii.

Pari~nata masa M1 gi opfa}a gotovite pari vo optek i depozitnite pari. Pri toa, depozitnite pari se odnesuvaat na tekovni i `iro smetki.

⁴ Vidi fusnota 2.

⁵ Vidi fusnota 3.

⁶ Od juni 2003 godina, bankite imaat obvraska za izdvojuwawe na zadol`itelna rezerva na deviznite depoziti. Obvrskata se izdvojuva vo evra i pri toa ne postoi mo`nost za nejzno koristewe vo tekot na peri odot na ispolnuwawe.

⁷ Gotovite pari vo optek pretstavuvaat razlika pome|u vkupniot iznos na pe~atени i kovani pari i iznosot na gotovi pari { to se nao|a vo blagajната na depozitnite banki, vo trezorot na NBRM i vo disperzirani te trezori.

⁸ Vidi fusnota 2.

Pari-nata masa M11 gi vku-uva pari-nata masa M1 i denarskite depoziti po viduvawe. Relativno visokata likvidnost na depozitite po viduvawe (bez mo`nost da bidat koristen za transakcioni celi) ja nametna potrebata od formirawe na poseben monetaren agregat, koj se pak nema prakti~no znaewe pri sledeweto na monetarnite dvi`ewa.

Pari-nata masa M2 (likvidni sredstva) gi vku-uva monetarniot agregat M1 i kvazi depozitite. Kvazi depozitite se definirani kako kratkoro~ni depoziti vo koi se opfateni: depozitite po viduvawe, oro~enite depoziti do edna godina, kratkoro~ni obvrski po izdadeni hartii od vrednost i kratkoro~ni krediti od nebankarski institucii.

Pari-na masa M3 (vkupni likvidni sredstva), gi vku-uva monetarniot agregat M2 i ograni~enite depoziti (depoziti ~ija upotreba e ograni~ena za odredena namena utvrdena so propis - nameneti za pokrivawe na otvoreni akreditivi vo nadvore{ ni ot platen promet, garancii, bankarski doznaki i dr.).

Pari-na masa M4 (vkupen depoziten potencijal na monetarniot sistem) gi vku-uva monetarniot agregat M3 i nemonetarnite depoziti t.e. depoziti oro~eni nad 1 godina, dolgoro~ni hartii od vrednost i dolgoro~ni krediti dobi eni od nebankarski institucii.

Tabela br.17: Tekovi na kreirawe na pari-nata masa

Konsolidiraniot bilans na depozitnite banki pretstavuva edna od komponentite na monetarniot pregled. Bilansot na depozitnite banki e baziran na slednata glavna kvantitativna postavka: zbirot na doma{ nata i deviznata aktiva e identen so zbirot na doma{ nata i deviznata pasiva. Pri doma{ na aktiva ednakva na zbirot na doma{ nite krediti i ostanatata aktiva i doma{ na pasiva ednakva na zbirot na pari-nata masa i ostanatata pasiva, pari-nata masa pretstavuva zbir na doma{ nite krediti, neto deviznata aktiva i ostanatite stavki neto, so { to tie pretstavuvaat tekovi na nejzno kreirawe ili povlekuvawe.

Tabela br.18 Pregled na depozitnite banki

Pri doma{ na aktiva ednakva na zbirot na doma{ nite krediti i ostanatata aktiva i doma{ na pasiva ednakva na zbirot na pari-nata masa i ostanatata pasiva, neto doma{ nata aktiva na depozitnite banki pretstavuva razlika pome|u pari-nata masa i zbirot na neto deviznata aktiva na depozitnite banki. Taka, komponentite na pari-nata masa, neto doma{ nata aktiva, komponentite na neto deviznata aktiva pretstavuvaat tekovi na kreirawe ili povlekuvawe na neto doma{ nata aktiva na depozitnite banki.

Tabela br. 19 Pregled na Narodna banka na Republika Makedonija

Neto doma{ nata aktiva na NBRM pretstavuva razlika pome|u primarnite pari i neto deviznata aktiva. Sledstveno, tekovi na kreirawe ili povlekuvawe na neto doma{ nata aktiva na NBRM se: neto deviznata aktiva, primarnite pari i komponentite na neto doma{ nata aktiva (kreditni odobreni na bankite, neto pozicijata na Dr`avata kaj NBRM kako razlika pome|u pobaruwata od Dr`avata i dr`avnite depoziti, vku-uvaj}i ja i eksternata smetka na Dr`avata⁹ i ostanatite stavki, neto).

Tabela br.20 Monetaren pregled

Monetarniot sistem na Republika Makedonija go so-inuvaat Centralnata banka i depozitnite banki. Vrz osnova na agregirawe na bilansot na NBRM i bilansot na depozitnite banki se izrabotuva monetarniot pregled. Monetarniot pregled se izgotvuva

⁹ Vidi fusnota 3.

kako konsolidiran bilans na monetarni sistem i predstavuva osnova za negovo kontinuirano sledewe. Istovremeno, monetarni pregled ovozmo`uva i analiza na interakcije na osnovni makroekonomski sektori: realni, fiskalni, eksterni i monetarni sektor. Preku analiza na monetarni pregled se utvrduvaat tekovite na kreirawe i povlekuvawe na neto doma`nata aktivna na monetarni sistem.

Tabela br.21 Vкупni plasmani na depozitne banki

Vкупnite plasmani na bankite se odnesuvaat na kreditite, plasmanite vo hartii od vrednost, ostanati plasmani i dostasani nenaplateni pobaruwawa vrz osnova na plasmani. Plasmanite na depozitne banki se sektorski, ro`no i valutno dekomponirani. Soglasno prifatene standardi od oblata na monetarnata i finansiskata statistika za konsolidacija t.e. iskluwawe na me|usebni pobaruwawa i obvrski vo ramkite na eden sektor, plasmanite gi iskluwawaat me|ubankarski pobaruwawa.

Tabela br.22 Pobaruwawa na depozitne banki od pretprijatijata

Pobaruwawata od pretprijatijata se odnesuvaat na pobaruwawa vrz osnova na krediti, hartii od vrednost, ostanati plasmani i dostasani nenaplateni pobaruwawa. Soglasno vidot na sopstvenosta, diferencirani se: pobaruwawa od javni, op`testveni i privatni pretprijatija.

Depozitne banki odobruvaat krediti od razli`ni izvori na sredstva: depoziti, sopstveni izvori, stranski krediti, dobieni kreditni linii i ostanati izvori.

Pobaruwawata vrz osnova na hartii od vrednost predstavuvaat pobaruwawa po kratkoro`ni hartii od vrednost (`ekovi i menici) i pobaruwawa po dolgoro`ni hartii od vrednost, odnosno u`estva ili vlo`uwawa na bankite vo hartii od vrednost na nefinansiski pravni lica so pravo na upravuwawe i vo prioritetni akcii, kako i specifi`ni vlo`uwawa soglasno Zakonot za prestrukturawe na del od pretprijatijata koi vo svoeto rabotewe iska`uvaat zaguba.

Pobaruwawata {to ja so`inuwaaat kategorijata ostanati plasmani se odnesuvaat na dadeni avansi vo devizi, pobaruwawa vrz osnova na avali i garancii, kako i avansi vo vrska so redovnoto rabotewe na bankite.

Dostasnite, nenaplateni pobaruwawa se diferencirani na dostasani, nenaplateni pobaruwawa vrz osnova na kratkoro`ni i dolgoro`ni krediti, kako i somnitelni i sporni pobaruwawa.

Tabela br.23 Pobaruwawa na depozitne banki od naseleni eto

Pobaruwawata od sektorot naselenie se odnesuvaat na pobaruwawa vrz osnova na krediti, hartii od vrednost i dostasani nenaplateni pobaruwawa, diferencirani po valuta, rok i namena.

Spored namenata, kratkoro`nite krediti se dezagregirani na: potro`uva`ki krediti, krediti za vr`ewe na samostojna dejnost (im se odobruvaat na fizi`kite lica koi vr`at registriрана dejnost), kontnokorentni krediti (ramkovni krediti ili negativno saldo na tekovnite smetki) i krediti za drugi nameni. Dolgoro`nite krediti, od aspekt na namenata mo`at da bidat: krediti za stanbena izgradba, za deloven prostor, za vr`ewe na samostojna dejnost i krediti za drugi nameni.

Tabela br.24 Pobaruwawa na depozitne banki od drugi komitenti - neprof iтни i nefinansiski organizacii

Pobaruvawata se kategorizirani od aspekt na nivnata ro-na i valutna struktura, od aspekt na vidot (kreditni, hartii od vrednost, ostanati pobaruvawa i dostasani nenaplateni pobaruvawa), kako i od aspekt na izvorot na sredstva vrz osnova na koj se odobreni krediti te. Taka, kratkoro~nite krediti vo stranska valuta se kategorizirani na krediti odobreni vrz osnova na stranski krediti, krediti odobreni vrz osnova na depozitni ot potencijal na bankata i krediti odobreni vrz osnova na koristenii stranski kreditni linii.

Ostanatite pobaruvawa na depozitnite banki od drugi komitenti - neprofitni i nefinansijski organizacii pretstavuvaat pobaruvawe na bankata po dadeni avali na hartii od vrednost i garancii.

Tabela br.25 Vkupni pobaruvawa na depozitnite banki od Dr`avata

Pobaruvawata na depozitnite banki od Dr`avata se odnesuvaat na pobaruvawa vrz osnova na krediti, hartii od vrednost i dostasani nenaplateni pobaruvawa. Kako izvori na kratkoro~ni krediti odobreni na Dr`avata se koristat: stranski krediti, kreditni linii, depozitni ot potencijal i ostanati izvori.

Pobaruvawata od Dr`avata vrz osnova na hartii od vrednost pretstavuvaat pobaruvawa vrz osnova na specifi~ni hartii od vrednost. Taka, postojat slednive kategorii na pobaruvawa vrz osnova na hartii od vrednost:

1. Dolgoro~ni plasmani vo hartii od vrednost vo devizi na javen sektor - soglasno Zakonot za garanti rawe na investicijata na strate{ki investitori i za prezemawe na oddelni pobaruvawa od krajni korisnici od strana na Republika Makedonija, dr`avata gi prezede pobaruvawata na Stopanska banka a.d. - Skopje od grupacija na firmi - zagubari od bilansot na bankata, so sostojba 31 dekemvri 1999 godina, za {to na bankata ? izdade dolgoro~ni obvrznicii;
2. Pobaruvawa od javni ot sektor vrz osnova na obvrznicii - instrumenti za pla}awe so rok za naplata nad edna godina. Osnova za emiti rawe na ovie obvrznicii se pobaruvawata po zamrznatite devizni {tedni vlogovi na naseleni eto. Po raspadot na SFRJ, bankite vo Republika Makedonija zavr{ija so pobaruvawa kon NBJ vrz osnova na redeponirani devizii vrz osnova na negativni kursni razliki po koi bankite dobivaa garancija od NBJ. Soglasno zakonskata uredba, Dr`avata od bilansite na bankite go prezede pobaruvawata vrz ovaa osnova i im izdade obvrznicii;
3. Pobaruvawa po obvrznicii izdadeni od Agencijata za sanacija na banka - stanuva zbor za obvrznicii izdadeni od strana na Republika Makedonija vrz osnova na prezemeni pobaruvawa od bilansot na Stopanska banka vo procesot na nejzinata poedine~na sanacija. Vo funkcija na sanacija na najgolemata banka i vra}awe na doverbata vo bankarski ot sistem, Dr`avata gi prezede pobaruvawata po lo{i plasmani na ovaa banka.

Tabela br.26 Pobaruvawa na depozitnite banki od javni ot sektor-nositel na monetarnite agregati:

Pobaruvawata od javni ot sektor - nositel na monetarni agregati (lokalna vlast i ustanovi na javen sektor) se odnesuvaat na pobaruvawa po kratkoro~ni i dolgoro~ni krediti (krediti do i nad edna godina) i pobaruvawa po hartii od vrednost.

Tabela br.27 Vkupni plasmani na NBRM

Plasmanite na NBRM se odnesuvaat na javni ot sektor i bankite.

Pobaruvawata od javni ot sektor se ro~no i valutno dekomponirani.

Pobaruvawata od depozitni te banki vku- uvaat pobaruvawa vrz osnova na: lombardni krediti, reeskontni krediti, dolgoro- ni krediti, krediti za likvidnost, aukcii na krediti, aran` man za reotkup, ostanati pobaruvawa i dostasani nenaplateni pobaruvawa.

Lombardni ot kredit e instrument na monetarnata politika vo krajna instanca, koj se odobruva za nadminuvawe na kratkoro- nite likvidnosni problemi na bankite. Vo fevruari 2003 godina be{ e ukinato ograni- uvaweto na dozvoleni ot broj na denovi na koristeve na lombardni te krediti.

Aukciite na krediti pretstavuvaat instrument za regulirawe na likvidnosta na bankarski ot sistemi za prvpat po- naa da se primenuvaat vo noemvri 1993 godina. Stanuva zbor za kolateralizirani krediti, so rok na dostasuvawe od 7 dena i kamatna stapka formi rana pazarno, preku aukci rawe na banki te na aukci ite.

Pobaruvawata od depozitni te banki vrz osnova na dolgoro- ni krediti se odnesuvaat na pobaruvawa vrz osnova na selektivni krediti, koi kako kvalitativen instrument na monetarnata politika bea napu{ teni na 31 mart 1994 godina. Vo funkcija na reformi rawe na emisi oni ot mehanizam na centralnata banka i negova pofleksibilna postavenost, vo maj 1993 godina NBRM izvr{ i konverzija na kratkoro- nite pobaruvawa vrz osnova na selektivni krediti vo dolgoro- ni krediti.

Pobaruvawata po hartii od vrednost (repo aran` mani) vo Republika Makedonija s? u{ te ne se operacionalizirani.

Tabela br.28 Instrumenti na monetarnata politika

Aukciite na blagajni- ki zapisi se instrumenti za monetarno regulirawe, koi po definicija se nameneti za povlekuvawe na primarni pari. Za prvpat se воведени vo fevruari 1994 godina. Vo funkcija na redizajni rawe na instrumentite za monetarno regulirawe, vo pravec na nivna pogolema pazarna orientiranost i pogolema fleksibilnost, izvr{ eni se soodvetni promeni i vo na- inot na sproveduvawe na aukci ite na blagajni- ki zapisi. Taka, po- nuvaj}i od april 2000 godina воведени se dva tipa na aukcii: aukcii na princip “ tender so kamatni stapki” (kamatnata stapka se utvrduva pazarno, preku aukci rawe na u- esnicite) i aukcii na princip “tender so iznosi” (kamatnata stapka ja odreduva NBRM, a se aukcira so iznosite za zapi{ uvawe na blagajni- ki zapisi). Zaradi pogolema fleksibilnost vo koristeweto, postojat mo` nosti za menuvawe na postavenosta na instrumentite i na- inot na nivnoto koristeve. Aukci ite na krediti, kako monetaren instrument za krei rawe i povlekuvawe na primarni pari, aktivno bea koristen do 1999 godina, od koga ne postoi potreba za nivno koristeve.

Tabela br.29 Pobaruvawa na NBRM od Dr` avata

Soglasno zakonski te propisi (Zakon za NBRM, januari 2002 godina), NBRM ne odobruva pozajmici ili krediti na organite na dr` avnata vlast i organite na dr` avnata uprava, so isklu- ok za regulirawe na obvrskite kon MMF i krediti ili pozajmici so rok na dostasuvawe do 1 den, bez mo` nost za obnovuvawe i prodol` uvawe.

Pobaruvawata od odnosite so MMF ja vku- uvaat neto kumulativnata alokacija na Specijalni prava na vle- ewe (vkupno alocirani i otpovikani SPV) i pobaruvawata vrz osnova na replasiran kredit od MMF. Tretman na pobaruvawa od javni ot sektori maat i plasmanite na NBRM vo dolgoro- ni hartii od vrednost na Agencijata za sanacija na banka (hartii od vrednost emitirani od Agencijata za sanacija na banka za prezemawe na dolgot po zamrznatite devizni vlogovi i plasmanite vo dr` avni hartii od vrednost vrz osnova na aran` mani za reotkup), kako i pobaruvawata od Dr` avata vrz osnova na transakcii so

stranstvo (eksterna smetka, na koja se evidentiraat prilivi i odlivi na Dr`avata kon stranstvo)¹⁰.

Tabela br. 30 Obvrski na NBRM kon Dr`avata

Obvrskite na NBRM kon javni ot sektor se odnesuvaat na depozitite deponirani od strana na javni ot sektor. Soglasno metodologijata na NBRM i univerzalnata svetska praktika, depozitite na Dr`avata ne se vku~eni vo definicijate na pari~nata masa, poradi nivnata specifinost, odnosno mo`nosta javnite rashodi da bidat finansirani preku kreirawe na buxetski deficit. Depozitite na Dr`avata se diferencirani spored nivnata valutna struktura. Taka, vo NBRM se administrira edinstvenata trezorska smetka na dr`avata (denarska)¹¹, kako i smetkata na dr`avata vo stranska valuta. Vo juni 2003 godina be{e zatvorena smetkata na dr`avata na depozitot za poddr{ka na monetarnata politika¹² (otvoren vo funkcija na koordinacija na monetarnata i fiskalnata politika i neutralizirawe na efektite od deviznite transakcii na Centralnata banka pri otkup na devizi na devizniot pazar t.e. sterilizirawe na del od emitiranite denari kako potencijalna opasnost od naru{uvawe na makroekonomskata stabilnost i obratno). Vo obvrskite kon Dr`avata vku~eni se i obvrskite kon Dr`avata vrz osnova na transakcii so stranstvo.¹³

Tabela br.31 Obvrski na depozitnite banki kon pretprijatijata

Soglasno dominantnata klasi~na depozitno - kreditna aktivnost na bankite vo Republika Makedonija, obvrskite na depozitnite banki kon pretprijatijata vku~uvaat depoziti na nefinansi skite pravni lica i kreditite dobi eni od nefinansi skite pravni lica.

Depozitite se dezagregirani od aspekt na nivnata ro~na, valutna i namenska struktura. Kreditite se diferencirani soglasno nivnata valutna i ro~na struktura.

Tabela br.32 Obvrski na depozitnite banki kon naseleni eto

Obvrskite kon naseleni eto vku~uvaat: tekovni i `iro smetki, depoziti po viduvawe, oro~eni depoziti (do tri meseci, nad tri meseci, do edna godina i nad edna godina) i ograni~eni depoziti nameneti za pokri vawe na akreditivi vo doma{ni ot platen promet.

Tabelite br.33, 34, 35 i 36 gi prezentiraat obvrskite na depozitnite banki kon drugi komitenti- neprof itni i nefinansi ski organizacii, kon Dr`avata, kon drugi finansiski organizacii, kako i obvrskite kon javni ot sektor nositel na monetarnite agregati, soodvetno. Stanuva zbor za obvrski vrz osnova na razli~ni vidovi na depoziti diferencirani soglasno nivnata ro~na i valutna struktura, kako i obvrski kon neprof itnite i nefinansi ski te organizacii i kon ostanatite finansiski institucii vrz osnova na hartii od vrednosti kratkoro~ni i dolgoro~ni krediti.

Tabela br. 37 Aktivni i pasivni kamatni stapki na Narodna banka na Republika Makedonija

1. Eskontna stapka: po definicija, toa e stapka po koja Centralnata banka im odobruva eskontni krediti na depozitnite banki. Vo praktikata na Republika Makedonija,

---

¹⁰ Vidi fusnota 3.

¹¹ Od januari 2002 godina.

¹² Vo juni 2003 godina be{e izvr{eno prebi vawe na smetkata na Fondot za poddr{ka na monetarnata politika i eksternata smetka na dr`avata, so {to ovi e dve smetki se zatvoreni, a preostanatoto pozitivno saldo e prefri leno na edinstvenata trezorska smetka.

¹³ Vidi fusnota 3.

- eskontnata stapka glavno slu`i kako osnova za presmetuvawe na kazneni kamati vo bankarski ot sistem, kako i za davawe signal za promeni te vo monetarnata politika.
2. Kamatna stapka na lombardni krediti: lombardni te krediti krediti se instrumenti na monetarnata politika vo krajna instanca i se odobruvaat vrz osnova na zalog na hartii od vrednost. Vidovite na hartii od vrednost { to mo`at da se koristat kako kolateral i uslovi te za nivno koristewe se revidi raat na kvartal na osnova i se objavuvaat ("Lista na hartii od vrednost koi mo`at da se koristat kako kolateral za dobivawe krediti od NBRM").
  3. Kamatna stapka na krediti odobreni na aukcija: aukciite na krediti se realiziraat vo soglasnost so proekcijata na monetarnata politika i sedmi~nite proekcii za likvidnosta na bankarskiot sistem. Osnovna cel na ovoj instrumente regulirawe na globalnoto nivo na likvidnost na bankarskiot sistem. Kamatni te stapki na ovie aukcii se formiraat pazarno, preku aukcirawe.
  4. Kamatni stapki na krediti koi ne se vrateni vo rokot na dostasuvaweto (zatezna kamata): ovaa kamata se presmetuva po stapka koja e za 200% pogolema od eskontnata stapka.
  5. Kamatna stapka na dnevnoto pre~ekoruvawe na smetkata na bankata kaj NBRM. So cel nepre~eno odvivawe na platniot promet, bankite imaat mo`nost za dnevno pre~ekoruvawe na smetkata kaj NBRM, vrz osnova na zalog na hartii od vrednost. Dokolku pre~ekoruvaweto ne bi de pokrieno do krajot na utvrdeni ot termin, na iznosot na dnevnoto pre~ekoruvawe NBRM naplatuva kaznena kamata (200% nad eskontnata stapka).¹⁴
  6. Kamatna stapka za nenavremeno izdvoena zadol`itelna rezerva: vo slu~aj bankite da ne obezbedat prose~en iznos na sredstva na zadol`itelna rezerva, za neobezbedeni ot prosek za celiot presmetkoven period bankite pla}aat kamata za 200% povi soka od eskontnata stapka.
  7. Kamatna stapka za koristewe na zadol`itelnata rezerva: dokolku bankite vo tekot na referentniot period ja koristat zadol`itelnata rezerva nad dozvoleni ot procent, nezavisno dali na krajot na isti ot period obezbedile prosek, tie pla}aat na iznosot koristen nad dozvoleni ot procent, sekoj den od koristeweto po stapka koja e za 200% povi soka od eskontnata stapka.
  8. Kamatni stapki na blagajni~ki zapisi prodadeni na aukcija: se prika`uva ponderiranata kamatna stapka na aukciite na blagajni~ki zapisi odr`ani vo tekot na mesecot, nezavisno od ro~nosta na blagajni~ki te zapisi i vidot na tenderot.
  - 9; 10. Kamatni stapki na zadol`itelna rezerva: izdvojувaweto na sredstva za zadol`itelna rezerva i nemo`nosta del od niv da bi dat aktivno koristen pretstavuva sterilizirawe na del od likvidnosta na bankite. Ovoj oportuniteten tro{ok se nadomestuva preku kamata na zadol`itelnata rezerva, koja za NBRM pretstavuva pasivna kamata. Ovaa kamata ne se pla}a na vi{okot na izdvoena zadol`itelna rezerva.

Tabela br.33 Pregled na kamatni te stapki na depozitni te banki

Vrz osnova na Izve{taj za ponderirani kamatni stapki na primeni depoziti i dadeni krediti, koi na redovna mese~na osnova depozitni te banki gi dostavuvaat do NBRM, se izgotvuva agregiran pregled na Ponderirani kamatni stapki na primeni depoziti i dadeni krediti koj sodr`i:

Kamatni stapki na denarski krediti

Kamatni stapki na denarski krediti bez valutna klauzula

Kamatni stapki na denarski krediti so valutna klauzula

Kamatni stapki na denarski depoziti

Kamatni stapki na denarski depoziti bez valutna klauzula

Kamatni stapki na denarski depoziti so valutna klauzula

Vo ramkite na site delovi, izvr{ena e podelba spored dva kriteri uma:

¹⁴ Vo soglasnost so referencata na platniot promet od 2002 godina.

- sektorska klasifikacija i
- ro-nost.

Spored sektorska klasifikacija, izvr{ ena e podelba na:

- krediti/depoziti koji se odnose na pretprijetnja;
- krediti/depoziti koji se odnose na naselene.

Spored ro-nosta, podelba e izvr{ ena kaj:

- kreditite na: kratkoro~ni i dolgoro~ni;
- depozite na: depoziti po viduvawe, oro~eni do eden mesec, nad eden do tri meseci, nad tri do { est meseci, nad { est do dvanaeset meseci i nad edna godina.

Kamatni te stapki na kreditite i depozite i ska`ani se vo procenti na godi { no ni vo.

Tabela br.39 Stapka na zadol`itelna rezerva

Bankite i { tedilnicite izdvojuvat zadol`itelna rezerva vrz osnova na prose~nata sostojba na depozite vo prethodni ot presmetkoven period. Presmetkoven period e od 11-ti vo tekovni ot mesec do 10-ti vo naredni ot mesec.

Pri toa, do juni 2003 godina depozite bea grupirani vo dve grupi: depoziti na koji se primenuva povioka stapka i depoziti na koji se primenuva poniska stapka na zadol`itelna rezerva. Vo prvata grupa bea vku~eni: depozitni pari, depozite po viduvawe i depozite oro~eni do tri meseci, kreditite dobieni od naselene i pravni lica so rok na dostasuvawe do 3 meseci, sredstvata mobilizirani so emisija na kratkoro~ni hartii od vrednost do 3 meseci i ostanatite depoziti po viduvawe so rok na dostasuvawe do 3 meseci. Vo vtorata grupa bea vku~eni: depozite oro~eni nad tri meseci, sredstvata mobilizirani preku emisija na dolgoro~ni hartii od vrednost nad tri meseci, kreditite dobieni od pravni lica i naselene nad tri meseci i ostanatite depoziti so rok na dostasuvawe nad tri meseci. Od juni 2003 godina stapkata na izdvojvawe na zadol`itelna rezerva e unificirana i va`i za site kategorii na denarski depoziti (od aspekt na nivnata ro~na struktura). Voedno, od juni 2003 godina bankite imaat obvraska za izdvojvawe na zadol`itelna rezerva na deviznite depoziti (vidi fusnota 6), po edinstvena stapka, i denti~na so stapkata na izdvojvawe na zadol`itelna rezerva na depozite vo denari.